

PIGEN MED DEN SKÆVE RYG

Carl Niensens forkortelser af operaen *Maskarade*

AF

PETER HAUGE

En af den danske nationalskats populæreste operaer må nok siges at være Carl Niensens *Maskarade* fra 1906. Komponisten havde længe puslet med ideen om at skrive en opera over en af Ludvig Holbergs komedier; han udvalgte „Mascarade“, hvorefter han gik til litteraten Vilhelm Andersen og bad ham om at skrive en libretto. Selve arbejdet med at skrive operaen gik forholdsvis let ifølge komponisten, der nævner som eksempel, at anden akt på 204 sider blev færdigkomponeret og endda renskrevet i løbet af kun 20 dage.¹ Alligevel – eller måske netop derfor – viser der sig ved en gennemgang af de mange musikalske kilder (ca. 40!) at være et net af intrikate problemer, som Carl Nielsen selv har forårsaget. Blandt de mere vægtige problemer, som har stor indflydelse på selve arbejdet med en revision og udgivelse af værket, er Carl Niensens talrige forskellige forkortelser, der blev foretaget i løbet af de første 25 år af operaens levetid. Dette, kombineret med komponistens skødesløshed og trang til at revidere i flere forskellige kilder på samme tid (det vil sige dirigentpartitur (renskriften), orkestermateriale, trykte klaverpartiturer og kladde), gør det meget kompliceret at udgive *Maskarade* i en version, som entydigt kan siges at præsentere Carl Niensens sidste vilje. Nærværende artikel vil

¹ Brev fra Carl Nielsen til Torben Krogh citeret i Det Kongelige Teaters programhæfte, 26.9.1931, og gengivet i John Fellow Larsen (udg.), *Carl Nielsen til sin samtid*, København 1999. Se også Torben Meyer & Frede Schandorf Petersen, *Carl Nielsen: Kunstneren og Mennesket*, København 1947, bd. 1, s. 236, hvor dateringen (25.11.1925) dog er forkert. Hertil bør det tilføjes, at venen pianisten Henrik Knudsen stod for renskriften af anden akt af *Maskarade*, som således blev renskrevet samtidig med, at komponisten arbejdede videre med kladden. Det samme gør sig gældende for tredje akts vedkommende.

forsøge at redegøre for et af de mange problematiske aspekter: De forskellige versioner af forkortelser, som Carl Nielsen noterede i de vigtigste musikalske kilder.

Premiere 1906

Mens Carl Niensens første opera *Saul og David* fra 1902 forblev uændret, følte han, at *Maskarade* krævede omarbejdelse og forkortelser specielt i anden og tredje akt:

„Er det for Resten ikke mærkeligt, at mens jeg, da *Mascarade*, min senere Opera, for nylig kom frem igen, udmærket godt kunne tænke mig adskilligt anderledes og gaa med til baade Forskydninger og Forkortninger, saa kan jeg i Grunden slet ikke tænke mig nogen som helst Forandring i *Saul og David*“.²

Ved hver ny indstudering måtte Carl Nielsen arbejde med at udbedre de mangler, som han mente fandtes i *Maskarade*.

Allerede inden premieren 11. november 1906 foretog han radikale ændringer.³ Til prøverne den 7., 8. og 9. november lod han teatrets anden kapelmester Frederik Rung dirigere, så han selv kunne følge med. Ved en af disse lejligheder fandt komponisten, at tredje akt virkede meget forvirret, men på grund af det ret fremskredne tidspunkt – kun en uge til premieren – så han ingen anden mulighed end at foretage nogle forkortelser og ombytninger af et par scener. Den 9. november skriver Carl Nielsen således til vennen og komponisten Bror Beckman, at „I dag er jeg meget fortvivlet, fordi jeg synes 3^{die} Akt virker forvirret og uroligt paa Scenen“.⁴ Prøven den dag havde været ganske hård, idet en strid opstod mellem de medvirkende forårsaget af, at Carl Nielsen „standsede de Spillende i 1. Akt“. Rung var nødsaget til at indskyde en pause for at få de stridende parter i ro.⁵ Den efterfølgende dag dirigerede komponisten, og først nu til generalprøven spillede operaen med ombytninger og forkortelser.⁶

² *Politiken* 26.2.1929.

³ Dette fremgår både af breve til vennerne Bror Beckman og Julius Röntgen KB Håndskriftafd., Carl Nielsen Arkivet (CNA)) samt avisomtaler (*Vort Land* 13.11.1906) lige efter premieren.

⁴ CNA IAd, brev fra Carl Nielsen til Bror Beckman, 9.11.1906.

⁵ Det Kongelige Teaters Bibliotek, „Journal August 1904 – December 1910“, 9.11.1906.

⁶ Det Kongelige Teaters Bibliotek, „Journal August 1904 – December 1910“: Den 9.

De omarbejdelser, som Carl Nielsen foretog, bestod i at tilføje en ny arie i anden akt til Pernille, som han mente ikke var blevet karakteriseret nok.⁷ Samtidig flyttede han „Leonard/Magdelone“-scenen i tredje akt frem (TABEL 1: 2). Den havde ellers været placeret i overensstemmelse med Vilhelm Andersens libretto, og på grund af de derved opståede tonale dispositioner blev han nødt til at komponere to nye overgange og revidere en enkelt.

TABEL 1 (Maskarade, tredje akt)

Takt	Revideret Scenegang	Oprindelig Scenegang
493-615	1: Henrik og Pernille D-D	1: Henrik og Pernille D-D
616-621	[ny overgang]	
622-685	2: Leonard og Magdelone e-F	3: Officer-scenen d-d/h
686-725	3: Officer d-d/h	4: Hanedansen e-H
726-733	[revideret overgang]	
734-885	4: Hanedansen e-H	2: Leonard og Magdelone e-F
886-887	[ny overgang]	
888→	5: Leander og Leonora F-C	5: Leander og Leonora F-C

Hertil kan tilføjes, at teksten i „Leonard/Magdelone“-scenen passer bedre med den oprindelige scenegang, hvor Leonard siger „tak for dansen“ (det vil sige „Hanedansen“) efter, at den har fundet sted – og ikke før, som det sker i den nye scenegang.⁸ I den nye scenegang har komponisten derfor i flere tilfælde måttet foretage nogle ganske betydelige modulatoriske ryk for at få en helhed i det tonale forløb. Det

november 1906 afholdtes fuldstændig prøve i kostymer, og „Foran 3. Act blev prøvet en Del Forkortninger. Hr. Carl Nielsen dirig.“. Jf. Torben Schousboe (udg.), *Carl Nielsen: Dagbøger og Brevveksling med Anne Marie Carl-Nielsen*, København 1983, bd. 1, s. 227.

⁷ Dateret 5.11.1906, jf. Torben Schousboe (note 6), bd. 1, s. 227, samt Irmelin Eggert Møller & Torben Meyer (udg.), *Carl Nielsens breve i udvalg og med kommentarer*, København 1954, s. 81, 19.11.1906.

⁸ Se også indlægget fra symposiet „Arven efter Carl Nielsen“ af Torben Schousboe, „Carl Nielsen-forskningen“, *Musik & Forskning* 16 (1990/91), s. 33-4, og Torben Schousboe, „Musik-dramatisk person-karakteristik i Carl Nielsens to operaer“, *Den danske Tilskuer* 1 (1990), s. 197-8.

oprindelige forløb findes nu kun overleveret i enkelte kilder, heriblandt teatrets afskrift af klaverpartituret⁹ og delvis også i kladden,¹⁰ hvor Carl Nielsen dog har fjernet en del af de sider, som indeholdt spring og derefter renummereret de tilbageblevne sider.¹¹

Det var denne reviderede tredje akt, som blev gennemspillet til generalprøven dagen før premieren. Lidt over en uge senere berettede Carl Nielsen i et længere brev til Julius Röntgen om hele dette noget utilfredsstillende prøveforløb:

„Du maa vide, at Indstuderingen af 'Maskarade' har været meget besværlig og vanskelig. Det var jo i mange Henseender en hel ny Slags Opgave for Sangerne og Rollebesætningen var jo en helt anden end man hidtil har set ved vort Theater. Du kan ikke tænke Dig, alt det jeg har maattet høre fra mange Sider. Fra Operaens Personale maatte jeg høre Bebrejdelser fordi jeg tog syngende Skuespillere med, fra Skuespillerne maatte jeg høre ilde, fordi jeg havde lagt Haand paa Holbergs Komædie og fra Direktionen som er svag og uselvstændig gjænlød disse Klager og Indvendinger som et Ekko fuldt af Ængstelse og Betæneligheder [...] Desuden maatte vi skrive en lille ny Scene for Pernille, som ikke var bleven helt karakteriseret i Operaen, hvad der først efterhaanden gik op for mig.

Den næstsidste Prøve før Generalprøven lod jeg Rung dirigere og nu fandt jeg at 3die Akt virkede aldeles forvirret og jeg maatte nu, saa sent det var, omarbejde og gjøre nogle Forkortninger i denne Akt“.¹²

Carl Nielsen nøjedes dog ikke kun med at skrive en ny scene til Pernille i anden akt og bytte om på nogle andre scener i tredje akt før premieren; men som det også fremgår af brevet, foretog han ligeledes spring i tredje akt. På trods af at der i renskriften blev ændret og tilføjet nye forkortelser ihvertfald op til 1922, kan de tidligere stadigvæk afdækkes. Sandsynligvis i forbindelse med indstuderingen i 1918 indklæbde Carl Nielsen i teatrets partiturrenskrift en to sider lang liste med en nøjagtig angivelse over „Nye Spring i 3de Akt[...]“.¹³ På

⁹ KB Musikafd., „Maskarade [...] Klaver-Udtog“, KT899.

¹⁰ KB Musikafd., Carl Nielsens Samling, CNS 329b.

¹¹ De fjernede sider findes nu blandt skitserne CNS 329c.

¹² Irmelin Eggert Møller & Torben Meyer (note 7), s. 81, 19.11.1906.

¹³ CNS 329a, tredje akt. Listen er senest kommet til ved denne indstudering, men kan dog også være kommet til i 1916, da han planlagde en revision. Den kan ikke have

listen bemærkede han, at tre af springene ikke var nye.¹⁴ Sammenholdes denne liste med en anden, som Carl Nielsen har indføjet i et af teatrets trykte klaverpartiturer (KT899.40, se ILL. 1),¹⁵ der indeholder springene både fra premieren og fra indstuderingen i 1918, kan man udlede, at i hvertfald de tre nævnte spring kom til allerede i 1906. Dog er der noget, der tyder på, at der blev foretaget flere forkortelser til premieren. I et dagbogsnotat fra en af prøverne lige før premieren har Carl Nielsen hastigt skrevet følgende: „Magisterens: I Visen maa følgende Vers gaa ud: Med Vinstok o.s.v.“.¹⁶ Der er her tale om magisterens sang („Peteheja“) i sidste halvdel af tredje akt. Dette spring er kun overleveret i teatrets håndskrevne instruktionsparti, hvor det senere er blevet udraderet igen, og i teatrets håndskrevne klaverpartitur.¹⁷ Forkortelsen kan endnu anes i renskriften; men det er tydeligt, at Carl Nielsen på et senere tidspunkt ombestemte sig, udraderede springet og noterede „Spilles“. Om Carl Nielsen har foretaget flere forkortelser end disse til den 11. november 1906 vil være svært at afgøre, med mindre der dukker yderligere information op.

1906-1913

Seks år senere begyndte Carl Nielsen at overveje flere forkortelser i *Maskarade*, blandt andet at slå anden og tredje akt sammen. Således skriver han til hustruen:

„Jeg har faaet meget travlt. 'Maskarade' skal omarbejdes i to Akter ogsaa af Hensyn til mulige Opførelse i Udlandet. Theatret vil nu tage den op igjen og saa vil [jeg] have den gjort færdig paa denne Maade“.¹⁸

Der er dog intet, der tyder på, at han overhovedet kom igang med arbejdet. Dette skete heller ikke i 1913, selvom han i et brev til Beck-

været tilføjet efter 1922, da nogle af springene på listen er blevet fjernet i forbindelse med revisionen i 1922. Efter 1922 ville det have været mere naturligt at referere til kladden, hvori den seneste version fandtes.

¹⁴ Scenen hvor studenterne driller Arv (tredje akt, takt 1080-1167) samt to fraser af Korporal Mors' monolog (tredje akt, takt 1760-1764 og takt 1773-1781).

¹⁵ KB Musikafd., Carl Nielsen Udgaven.

¹⁶ CNA IC2, dagbog 1906-07.

¹⁷ KB Musikafd., begge kilder har signaturen KT 899.

¹⁸ Schousboe (note 6), bd. 2, s. 324, 3.2.1912; operaen blev dog ikke taget op igen før sæsonen 1917/18.

Fiktionssamlinger
 Pag. 257-267 "Gade"
 Pag. 268-269 "Her kommer den store"
 Pag. 269-270 "Kant for Musik og blis alle Her og der"

Nye Samfundninger
 Spring Pag. 108-109
 - - - 110-114
 - - - 127-130
 - - - 130-131
 - - - 137-147
 - - - 151-153
 - - - 159-162
 - - - 162-163
 - - - 167-173
 - - - 181-191
 - - - 208-211
 223-223
 232-237 B
 238-238
 253-257
 263-263
 264-264
 269-269
 269-270

Nye Forandringer
 Pag. 117
 - 137
 Pag. 147
 Pag. 153
 Pag. 163
 Pag. 181
 Pag. 191
 Pag. 208
 Pag. 211
 Pag. 270

Illustration 1: Carl Niensens lister tilføjet med blyant omkring 1918 i et af teatrets trykte klaverpartiturer (DK-Kk, MA KT899.40).

man skriver, at han overfor den finske dirigent og komponist Armas Järnfelt har foreslået, at *Maskarade* forkortes til to akter, så den kan opføres i udlandet. Järnfelt blev interesseret og bad Carl Nielsen tage et klaverpartitur og orkesterpartitur med til Stockholm i forbindelse med en koncert, hvor de så kunne se på operaen sammen.¹⁹ Heller

¹⁹ CNA IAd, to breve fra Carl Nielsen til Bror Beckman, 22.8.1913 og 6.10.1913; i førstnævnte brev skriver Carl Nielsen bl.a.: „Jeg foreslog Järnfelt en Omarbejdelse [af *Maskarade*] til 2 Akter, som jeg har gjort med Udlandet for Øje“.

MASKARADE. | MASKERADE.
 Opera i 3 Akter. | Oper in 3 Aufzügen.
OUVERTURE.

Allegro vivace. (♩ = 120)

CARL NIELSEN.

PIANO.

Wladimir Steinhilber og Tryk. E. J. Jørgensen

18853

1111 9901.1503

ikke i april måned tre år senere er han kommet igang, hvilket fremgår af et andet brev til Beckman:

„Det er sandt! Hvad hedder Andrè til Fornavn? Jeg vilde gerne skrive til ham angaaende 'Maskerade', som jeg i Sommer har isinde at forkorte – eller rettere – drage sammen til to Akter, saaledes at 2^{den} og 3^{die} Akt gaar i et uden Ophold“.²⁰

I Carl Niensens eget private eksemplar af klaverpartituret,²¹ som han

²⁰ CNA IAd, brev fra Carl Nielsen til Bror Beckman, 24.4.1916.

²¹ Odense Bys Museer, sign. CNM [=Carl Nielsen Museet] 817/1984.

formentlig begyndte at notere i allerede omkring 1912-1913, har han med blyant i overledningen mellem de to akter anført „nyt Mellemspil 1-2 Min:“, og samtidig har han overstreget de sidste 13 takter af anden akt. Disse anmærkninger er dog senere blevet visket ud igen.²² En lignende bemærkning og overstregning findes også i teatrets førnævnte trykte eksemplar (KT899.40, ILL. 1). Denne væsentlige revision blev ikke til noget, for kort tid før sin død i 1931 skrev Carl Nielsen til Torben Krogh, som var redaktør af Det Kongelige Teaters programmer, at „Pigebarnet [d.v.s. *Maskarade*] [...] har faktisk en lille Skævhed i Ryggen, idet anden og tredje Akt burde være slaaet sammen til én, og jeg tænker ogsaa engang paa at anlægge en Bandage i Form af et Orkestermellemspil saa Skævheden kan vokse sig tilrette“.²³

Meget tyder på, at Carl Nielsen på et tidspunkt har været utilfreds med den noget komplicerede ombytning af scener i tredje akt, som han i hast foretog til premieren. I sit eget eksemplar af klaverpartituret har han nemlig desuden noteret en kommentar („Korte vekslede Strofer, derefter Udvikling som Duet“), der tyder på, at han ønskede at omarbejde scenen før duetten mellem Henrik og Pernille (TABEL 1: 1), så den bedre ledte op til deres scene.²⁴ Også Leanders og Henriks scene, der følger efter „Leander/Leonora“ (TABEL 1: 5), har Carl Nielsen haft planer om at omarbejde, idet han har tilføjet bemærkningen „Dette noget kortere“ uden en nærmere forklaring, men med en markering af et spring, som senere er blevet fjernet igen.²⁵

Nyindstudering 1918

Selv om Carl Nielsen havde planlagt en større revision i 1916, blev der til nyindstuderingen under komponistens ledelse i 1918 kun tilføjet yderligere forkortelser. For tredje akts vedkommende blev de nye spring ført på en liste, indklæbet i teatrets partiturrenskrift, og samtidig blev stederne markeret i noderne. Den indklæbede liste kan ikke have været indsat senere, da to af springene på listen blev fjernet ved revisionen i

²² Dateringen er sket på grundlag af de nævnte breve. Udraderingen er formentlig sket i forbindelse med revisionen i 1922, hvor der var planer om at opføre *Maskarade* i Antwerpen, se nedenfor.

²³ Det Kongelige Teaters program, 26.9.1931, citeret fra John Fellow Larsen (1999).

²⁴ Carl Niensens eksemplar af klaverpartituret, CNM 817/1984, s. 195.

²⁵ CNM 817/1984, tredje akt, s. 220, takt 896-901; dette spring er også angivet i klaverpartituret KT899.40 (dog ikke dets liste).

1922. Angivelserne svarer til dem, som Carl Nielsen i samme forbindelse markerede i teatrets trykte klaverpartitur (KT899.40).²⁶ Langt de fleste af disse spring er også indført i komponistens eget klaverpartitur. Han beholdt således de gamle spring fra 1906 og tilføjede nye.

Forkortelserne i anden akt er markeret i KT.899.40 og dets liste (se ILL. 1), og da Carl Nielsen i brevet til Röntgen fra 1906 kun omtaler tredje akt, kan anden akts forkortelser tidligst stamme fra 1912-13 og senest fra 1918. Disse forkortelser er også angivet i komponistens eget klaverpartitur, og en liste svarende til den i tredje akt må formentlig også have været indklæbet i partiturrenskriften til anden akt. Springene medførte, at operaen blev forkortet med ca. 20-25 min. (jf. TABEL 2). Blandt Det Kongelige Teaters overleverede materiale, som blev anvendt i komponistens levetid, findes endnu nogle vokalsoliststemmer, heriblandt Maskarademesterens.²⁷ I denne stemme, der er dateret den 18. december 1918, har kopisten indarbejdet de forkortelser, som Carl Nielsen foretog omkring premieren i 1906 og i forbindelse med nyindstuderingen i 1918. Desværre er det kun de forkortelser, der direkte berører Maskarademesteren, som kopisten har medtaget i den nye afskrift af stemmen.²⁸ Udeladelsen af Officer-scenen (TABEL 1: 3) kan dateres på baggrund af den ene stemme, som endnu eksisterer, idet den indeholder datoerne 6. september 1906, hvor den blev anvendt af Hr. Lemche, og 26. december 1908, hvor Hr. Sjöblom sang partiet. En mere præcis datering af forkortelsen kan udledes af teatrets regiprotokol, hvori det fremgår, at Officer-scenen sammen med den med de tre piger og madrigalen er „udgaaet fra Forest. 17/5 1918“.²⁹ Dette stemmer også overens med Maskarademesterens vokalsoliststemme fra 1918, hvor den indarbejdede forkortelse netop om-

²⁶ En af forkortelserne er kun noteret på listen indklæbet i CNS 329a, tredje akt; der må her være tale om en forglemmelse eller om, at klaverpartiturets liste er kommet til senere end den i CNS 329a.

²⁷ KB Musikafd., KT III 201: „Hr. Osmund (Dubl.) / d. 18-12-1918. / E. Bûchner“. Syv af springene er blevet indarbejdet. Af øvrige soliststemmer findes „Leonard“, „Magdelone“, „En Officer“ og „Leonore“.

²⁸ Den eksisterende soliststemme til Leonora (benævnt Leonore), som allerede blev udskrevet ca. 7 måneder før premieren, indeholder selvfølgelig ingen indarbejdede forkortelser. De spring, man foretog til premieren, involverede ikke Leonora og er derfor ikke angivet. Da stemmen også har været anvendt i januar 1918 og efteråret 1922, er der ved disse lejligheder markeret to spring, hvoraf det ene ikke anvendtes i 1922.

²⁹ Det Kongelige Teaters Bibliotek, „Regie Protocol 2. Febr. 1896“, s. 197.

fatter Officeren.³⁰ Også Maskesælgeren i slutningen af anden akt blev fjernet til sæsonen 1917/18 og kom ikke ind i operaen igen i Carl Niensens levetid.³¹

TABEL 2³²

Sæson	antal opførelser	dirigent	varighed	
1906/07	20	Carl Nielsen heraf Rung 8	177 min.	
1907/08	5	Carl Nielsen	178 min.	
1908/09	2	Carl Nielsen	177 min.	
1910/11	4	Carl Nielsen	178 min.	
1917/18	3	Carl Nielsen	154 min. ³³	Nyindstudering
1918/19	5	Høeberg	151 min. ³⁴	
1922/23	6	Høeberg	150 min.	
1923/24	1	Høeberg	147 min.	
1924/25	2	Høeberg	149 min.	
1925/26	2	Carl Nielsen	168 min.	
1927/28	7	Hye-Knudsen	164 min.	
1929/30	2	Hye-Knudsen	164 min.	
1931/32	9	Tango	167 min. ³⁵	Nyindstudering

³⁰ Se note 27.

³¹ *Det Kongelige Teaters Bibliotek*, „Regie Protocol 2. Febr. 1896“, s. 196.

³² TABEL 2 er baseret på oplysningerne i Det Kongelige Teaters Biblioteks journalprotokoller: „Journal (August 1904 – December 1910)“, „Journal (Januar 1911 – Juli 1916)“, „Journal (August 1916 – Juni 1922)“, „Journal (August 1922 – November 1928)“ og „Journal (December 1928 – Juni 1936)“. I tabellen er gennemsnitsvarigheden angivet; dog bør det bemærkes, at i protokollerne er den opgivet med op til et minuts nøjagtighed: Således varede premiereopførelsen fra kl. 19³⁰ til 22²⁷, mens opførelsen den efterfølgende dag varede fra kl. 19³⁰ til 22²⁶.

³³ Af de tre opførelser er kun de to opgivet med varighed.

³⁴ Af de fem opførelser er kun de fire opgivet med varighed.

³⁵ Der er stor forskel i de ni opførelses varighed strækkende fra 160 min. til 178 min.

Ved nyindstuderingen i 1918 steg antallet af forkortelser fra tre i tredje akt til i alt 22 i anden og tredje akt. Disse forkortelser kan skyldes, at teatret ønskede at begrænse antallet af medvirkende, det vil sige en økonomisk besparelse, og ikke kun en revision, som komponisten personligt ønskede at foretage.

Antwerpen 1922

Efter forhandlingen og underskrivelsen af en kontrakt med Antwerpen i sommeren og efteråret 1922 angående opførelse af *Maskarade*, gik Carl Nielsen sammen med svigersønnen Emil Telmányi igang med dels en revision af værket (dvs. noderrettelser, komplettering af dynamik og artikulation) og dels en revision af de gamle forkortelser og tilføjelse af nye.³⁶

Arbejdet med disse ændringer kan følges i partiturrenskriften, som dog ikke indeholder mange egentlige revisioner, og specielt i kladden, hvor især første akt har været udsat for en grundig tilretning, men hvor der til gengæld ikke er foretaget forkortelser. I begyndelsen af juli bad Carl Nielsen, som befandt sig på 'Damgaard' i Jylland, Telmányi om at henvende sig til hans sædvanlige nodeskriver Johannes Andersen for at få oplyst, hvor meget det eventuelt ville koste at få lavet nye stemmer og partitur.³⁷ Men allerede i midten af juli henvendte Telmányi sig til Berlin angående en afskrivning af *Maskarade*, da det havde vist sig at være for dyrt at få arbejdet udført i Danmark.³⁸ Det er af denne årsag, at man i partiturrenskriften, som Carl Nielsen og Telmányi havde lånt fra teatret, finder en lang række spring markeret med et „nein“ – det vil sige dem, komponisten ikke ønskede med i en ny

³⁶ Der foreligger en del korrespondance mellem Carl Nielsen, Emil Telmányi og Wilhelm Hansens Forlag vedrørende underskrivelsen af kontrakten med operaen i Antwerpen. Brevene afslører bl. a., at Carl Nielsen allerede i begyndelsen af august 1922, før de påbegyndte revisionen, fik „400 frcs.“ for opførelsesretten. Jf. KB „Musikforlaget Wilhelm Hansens Arkiv“, 1922, korrespondance mellem Wilhelm Hansen og Carl Nielsen samt mellem Wilhelm Hansen og Emil Telmányi.

³⁷ CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Telmányi, 5.7.1922. Johannes Andersen studerede komposition hos Carl Nielsen og fungerede som en af hans 'faste' afskriver.

³⁸ CNS CII, 10, breve fra Carl Nielsen til Telmányi, 17.7.1922, 18.7.1922, 26.7.1922, 16.8.1922 og 21.8.1922.

afskrift – og „ja“ tilføjet ved dem, som skulle inkluderes.³⁹ Carl Nielsen og Telmányi har formentlig haft Carl Niensens eget klaverpartitur ved siden af sig og rettet det til i overensstemmelse med partiturrenskriften. De nøjedes dog ikke kun med at gennemlæse renskriften, men tog også fat på orkestermateriale:

„Emil har været her i 10 Dage og vi har arbejdet 8 a 9 Timer daglig paa 'Maskarade'-Materialet. Det viste sig at være aldeles nødvendigt. Musikerne har indskrevet saa mange forkerte Nuanceringer i Stemmerne at de maatte gennemgaas Node for Node“.⁴⁰

Disse tilrettelser kan stadigvæk ses i det originale orkestermateriale, som endnu bruges på Det Kongelige Teater. Det er tydeligt, at Carl Nielsen og Telmányi har rettet materialet til efter renskriften, og tilføjelser gjort i partituret er samtidig indføjet i orkestermateriale. Ligeledes har de markeret nogle af forkortelserne med et („ja“).⁴¹ I partiturrenskriften øgedes antallet af forkortelser kun med en i forhold til 1918-opførelserne; til gengæld valgte Carl Nielsen at revidere og udskifte enkelte af de gamle forkortelser, specielt i begyndelsen af anden akt og i begyndelsen af tredje akt.

I midten af august fik de tilsyneladende at vide, at teatret ikke ville udlåne materialet, således at det kunne blive sendt til en afskriver i Tyskland. I stedet for overvejede man at få en tysk afskriver til at komme til Danmark, der så skulle sidde på teatret og kopiere materialet. Carl Nielsen skrev derfor den 16. august til Telmányi, som var rejst tilbage til København:

„Det kgl: Theater ringer til Dig. Kan det tænkes at vi kan faa Nodeskriveren i Berlin til at rejse til Kjøbenhavn og kopiere i det kgl Theater? Hvad mener Du? Jeg betaler naturligvis, hvad det koster [...] Du kan maaske ogsaa ringe til Theatret. Man vil jo absolut spille Operaen i Slutningen af September og der er stor Opstandelse over at Materialet er borte“.⁴²

³⁹ At de ved denne lejlighed har siddet med renskriften kan ses på de revisioner, som de foretog, idet kommentarer til afskriveren er på tysk; se fx CNS 329a, anden akt, mellem s. 144-5 (Pernilles indlæg), og tredje akt, s. 136 („Hanedansen“).

⁴⁰ Schousboe (note 6), bd. 2, s. 457, brev fra Carl Nielsen til Anne Marie Carl-Nielsen, 15.8.1922.

⁴¹ Der er dog foretaget så mange senere ændringer og forkortelser i orkestermateriale, specielt i tredje akt, at det er umuligt at bruge det i revisionsmæssigt øjemed.

⁴² CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Telmányi, 16.8.1922. I et senere brev (25.8.1922) forsøger de åbenbart at få en afskriver fra Antwerpen til København.

Nu da Carl Nielsen ikke havde partiturrenskriften til rådighed, beder han Telmányi om at finde kladden til *Maskarade*, som han mener „ligger i [det] indmurede Skab (over Chaisalonen) i mit Værelse Frederiksholms Kanal.“⁴³ Formentlig i løbet af september har Carl Nielsen og Telmányi igen siddet sammen og revideret – denne gang i kladden uden at konsultere de forkortelser, som de fornylig havde gjort i teatrets partiturrenskrift.⁴⁴ Også i kladden er alle kommentarerne vedrørende afskrivningen tilføjet på tysk. Forkortelserne markeret i kladden stemmer ikke altid overens med dem, som er angivet i teatrets partiturrenskrift, hvilket antyder, at Carl Nielsen endnu en gang har overvejet de forskellige spring; de spring, som er markeret med et „nein“ i renskriften (det vil sige, de spring som ikke skulle anvendes), har til gengæld aldrig været i kladden. Spring markeret i renskriften, men som senere er visket ud i Carl Niensens private eksemplar af det trykte klaverpartitur, er slet ikke noteret i kladden. Dette indicerer, at komponisten efter at have arbejdet i renskriften og sit eget eksemplar af klaverpartituret endnu en gang har overvejet springene, før han endelig besluttede sig for, hvilke han ville have, og noterede dem i kladden.⁴⁵ Under arbejdet med kladden reduceredes antallet af forkortelser fra 22 til 19.

Arbejdet med revisionen og springene har været færdigt omkring den 6. oktober 1922, for i et brev til direktøren for den flamske Opera i Antwerpen Flor Alpaerts forklarer Carl Nielsen, at „Partituret, indeholdende noter og anvisninger til regi, vil blive sendt [...] om nogle dage samtidig med det resterende partitur til solisterne.“⁴⁶ Samtidig gør komponisten opmærksom på, at når operaen oversættes til flamsk,

⁴³ CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Telmányi, 21.8.1922.

⁴⁴ Carl Nielsen har sandsynligvis selv siddet med det i starten, da han befandt sig på Damgaard og Telmányi i København. Den 28. august 1922 (CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Telmányi) skriver komponisten, at de skal snakke om „Hanedansen“, som er trykt; i kladden (CNS 329b, tredje akt, s. 127) har han tilføjet „Kopist!! Hier wird der gedruckte Hahnentanz eingelegt. Soll nicht kopiert werden“.

⁴⁵ Uoverensstemmelserne mellem renskriften og kladden kunne også skyldes, at Carl Nielsen ikke kunne huske nøjagtig, hvilke spring han havde noteret i renskriften, da han gik igang med kladden.

⁴⁶ Archief en museum voor het Vlaamse cultuurleven, Antwerpen, sign. A 2873/B, m. 99190/48, brev fra Carl Nielsen til Flor Alpaerts, 6.10.1922: „La partition comprenant notes et indication pour la regis, vous va être envoyée dans quelque jours de meme un complement de partition pour les solistes.“ En tak skal rettes til arkivar Leen van Dijck for at have sendt kopier af breve fra Carl Nielsen i arkivets besiddelse.

må den tyske oversættelse ikke bruges, da den er for dårlig; det er den danske tekst, der skal anvendes. Omkring en uge senere takker Flor Alpaerts for materialet med anmærkningerne:

„Vi er i besiddelse af Deres ærede skrivelse af 14 dennes og takker Dem meget for de så nyttige anmærkninger og vink, som De har været så god at give os i dem. Vi har med den største opmærksomhed ført dem ind. Må vi have lov at gøre Dem opmærksom på, at de fire partiturer, som De lod tilkomme os til vore solister, er ganske utilstrækkelige, og at det ville være os kært at måtte modtage det komplette antal“.⁴⁷

Efter at Carl Nielsen havde modtaget den flamske oversættelse og gennemlæst den sammen med en ung hollænder bosat i Danmark, skrev han tilbage den 31. oktober vedrørende nogle detaljer om oversættelsen, men endnu vigtigere:

„Jeg har afsendt eksemplaret med den flamske oversættelse og et eksemplar med den hidtidige sceneinstruktion. Dette sidste eksemplar er grundigt og forsynet med mit navn, og deri er springene nøje angivet; jeg beder Dem om at lade de andre eksemplarer korrigerer herefter, da disse spring er endegyldige“.⁴⁸

Desuden gør komponisten opmærksom på, at yderligere to spring er tilføjet. Disse 'nye' spring er også markeret i kladden. Desværre er dette ellers så vigtige klaverpartitur formentlig gået tabt. Forkortelserne, noteret i klaverpartituret og sendt til Antwerpen, har sandsynligvis været de samme som dem, man nu finder angivet i kladden.

Senest i slutningen af oktober må Carl Nielsen have sendt materiale til kopiering i Berlin eller måske endda have medbragt det, da han var

⁴⁷ KB „Musikforlaget Wilhelm Hansens Arkiv“, 1922, brev fra Flor Alpaerts til Carl Nielsen, 22.10.1922: „Wij zijn in bezit van uw geeërd schrijven van 14 dezer, en danken U zeer voor de zoo nuttige aanmerkingen en wenken welke gij zoo goed waart ons daarin te geven. Wij hebben ze met de grootste aandackt aangeteekend. Mogen wij U doen opmerken dat de 4 partituuren welke gij ons deed toekomen voor onze solisten, gansch ontoereikend zijn, en het ons aangenaam zou zijn het volledig getal te mogen ontvangen“. Jf. *Politiken* 3.11.1922: „Nu er Prøverne i fuld Gang, og vi korresponderer flittigt om Scenegangen og alle de nærmere Enkeltheder“. Ifølge Carl Nielsen var premieren i Antwerpen tilsyneladende planlagt til sidst i januar 1923.

⁴⁸ Archief en museum voor het Vlaamse cultuurleven, Antwerpen, sign. A 2873/B, m. 99190/47, brev fra Carl Nielsen til Flor Alpaerts, 31.10.1922: „Ich habe das Exemplar mit der vlämischen Übersetzung und nach ein Exemplar mit der hiesigen Szeneninstruktion abgesandt. Dieses letztens Expl: ist eingehenden und mit meinen Namen versehen und darin sind die Sprünge genau angegeben; ich bitte Sie, dass Sie die andere Exemplaren, hiernach korregieren lassen, weil diese Sprünge endgültig sind“.

i byen den 30. september for at dirigere sin violinkoncert med Telmányi som solist.⁴⁹ Det er nok ikke videre sandsynligt, at det var teatrets stemmesæt, som sendtes til Berlin; på teatret var man nemlig igang med at planlægge en opførelse af operaen til den kommende sæson 1922/23 under Høebergs ledelse, hvorfor man nok meget nødtigt ville udlåne dem. Derimod er det højst sandsynligt, at det er kladden eller dele af den, som har været i Berlin,⁵⁰ idet der er mange indicier, der taler for, at den har været i hænderne på en tysk kopist. Pernilles indlæg i anden akt, som først kom ind i operaen kort før premieren, har Carl Nielsen renskrevet i 1922 på baggrund af teatrets renskrift og lagt ind i kladden som „Einlage 'Maskarade' Zveite Akt (Seite 129)“. Dette indlæg indeholder tilføjelser (det vil sige angivelse af sideskift og sidetal) med blyant i fremmed hånd, som minder meget om de notater, en kopist ville foretage ved en afskrivning.⁵¹ I tredje akt er indicierne endnu tydeligere; på en blank nodeside i kladden har Carl Nielsen tilføjet følgende kommentar på tysk: „Kopist Siehe 1ste Akt Seite 194 Takt 6 bis Seite 197 Takt 2.“ Under denne bemærkning har en tysk kopist tilføjet „(4-5 Seite lassen)“, sandsynligvis fordi han endnu ikke har modtaget kladden til første akt, så han kunne få indføjet den manglende del af tredje akt.⁵² Desuden har kopisten noteret sideinddelinger i hele tredje akt. Afskrivningen i Berlin, som var i fuld gang omkring Julen 1922, var tilsyneladende ganske kaotisk, for i januar 1923 skriver Carl Nielsen til datteren Anne Marie og hendes mand Emil Telmányi:

„Som I ser er jeg i Berlin nu igen og Mor er med. Det var Nodeskrivningen af 'Maskarade' det var galt med, den er endnu ikke færdig og nu har jeg taget det hele fra Husche og har fordelt det paa mange Hænder“.⁵³

⁴⁹ Schousboe (note 6), bd. 2, s. 460.

⁵⁰ Allerede den 28. august 1922 (CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Telmányi) spørger Carl Nielsen i forbindelse med revisionen af *Maskarade* Telmányi om partituret er kommet tilbage fra Berlin: "men vi maa jo arbejde paa 'Maskarade' stakkels Emil!! Er Part: komme fra Berlin? – Husk at vi skal tale om 'Hanedansen', som er trykt". Har den tyske kopist i første omgang haft kladden til gennemsyn, måske for at kunne give en pris på arbejdet med afskrivningen?

⁵¹ CNS 329b, anden akt, s. 129.

⁵² CNS 329b, tredje akt, s. 303.

⁵³ CNS CII, 10, brev fra Carl Nielsen til Emil og Anne Marie Telmányi, 11.1.1922 [recte 1923]. Kopisten „Husche Mehnerstrass 9.“ forekommer også på et stykke papir med rettelser til første akt (KB, CNA ID3, „artikler, foredrag, m.m.“ [43]); notatet, der

Da kopistens tilføjelser kun forekommer i anden og tredje akt, kan man udlede, at kopieringsarbejdet påbegyndtes med disse to akter, og at arbejdet ophørte før første akt afleveredes til kopisten.

Det fremgår af korrespondancen mellem direktionen på Den Kongelige Opera i Antwerpen og Carl Nielsen, at man ikke havde pålagt komponisten restriktioner, men til gengæld spurgt ham til råds vedrørende for eksempel scenegang. Således har Carl Nielsen sammen med Telmányi ikke behøvet at forkorte *Maskarade* mere eller mindre nødtvungent af hensyn til praktiske forhold så som besparelser pålagt af teatrets direktion, hvilket kunne være årsagen til de talrige forkortelser gjort til opførelserne på Det Kongelige Teater i 1918.⁵⁴ Tværtimod må det konkluderes, at den planlagte opførelse i Antwerpen var en oplagt mulighed for at få revideret operaen, det vil sige omarbejdet, forkortet og rettet den „lille Skævhed i Ryggen“. Tilsyneladende havde Carl Nielsen for travlt til at foretage sammenfatningen af anden og tredje akt, som han både tidligere (1912-1913) og senere (1931) gav udtryk for at ville gøre.

Opførelserne i 1922/23 og 1925/26

Til sæsonen 1922/23, hvor det var Georg Høeberg, der stod for indstuderingen, anvendtes partiturrenskriften og teatrets trykte klaverpartitur. Det fremgår, at nogle af springene, som er markeret i noder-

er skrevet på versosiden af et korrekturark til *Sangbog for den danske folkehøjskole*, kan dateres til at være fra 1922. „Maskarade“ blev ikke til noget i 1923. I forsommeren 1924 henvendte det danske generalkonsulat sig til forlaget Wilhelm Hansen vedrørende en mulig opførelse af „Maskarade“ på den kgl. flamske opera i Antwerpen (jf. KB, „Musikforlaget Wilhelm Hansens Arkiv“, brev til Carl Nielsen, 30.5.1924). I efteråret 1924 svarede Wilhelm Hansen konsulatet, der protesterede imod de høje priser, forlaget forlangte. Konsulatet bad dem om at „undersøge, hvorvidt der er Mulighed for, at den forlangte Pris kan nedsættes en Del, da man meget gerne skulde se denne Opera opført her“ (Rigsarkivet, „Det Kongelige Teaters Arkiv“, Korrespondance 1905-1930: Indkomne sager og koncepter (1909-1930), 1925 (nr. 1251), brev 58 (bilag, 24.10.1924)). I april 1925 greb udenrigsministeriet ind og udtalte „det ønskelige i, at Operaen 'Maskarade' dog kunde blive opført i Antwerpen i den kommende Sæson.“ (RA, „Det Kongelige Teaters Arkiv“, Korrespondance 1905-1930: Indkomne sager og koncepter (1909-1930), 1925 (nr. 1251), brev 58, 28.4.1925). Det fremgår af brevet, at forhandlingerne mellem generalkonsulatet og forlaget „strandede udelukkende paa økonomiske Vanskeligheder“.

⁵⁴ Schousboe: „Musik-dramatisk person-karakteristik [...]“, (note 8), s. 195-196.

ne, men ikke i Carl Niensens liste foran i klaverpartituret, stammer netop fra Høeberg. Dette stemmer også overens med titelbladet, som Gunder Knudsen, der sang partiet som Leander, har dateret den 21. oktober 1922. Høeberg valgte at følge langt de fleste af Carl Niensens spring indføjet i renskriften; dog tilføjede han syv nye og så bort fra en af komponistens.⁵⁵ Alt i alt blev operaen forkortet med 25-30 min. (jf. TABEL 2). Ved de to opførelser under Carl Niensens ledelse i sæsonen 1925/26, blev den igen forlænget med 15-20 min., hvilket må svare til de af Høebergs spring, som Carl Nielsen ikke ville anerkende (ca. 5 min.) samt de spring markeret i partiturrenkriften, som han ved revisionen af kladden i 1922 ikke anerkendte.⁵⁶ Således er scenen med de tre piger samt madrigalen i tredje akt, som komponisten fjernede til opførelserne i 1917/18, igen indsat ved opførelserne i sæsonerne 1925/26 og 1927/28.⁵⁷

Samtidig bør det bemærkes, at til opførelserne efter 1922 havde Carl Nielsen ikke fjernet de spring i teatrets renskrift, som han ikke ville anvende. Det er ikke muligt ud fra renskriften at se, om Carl Nielsen valgte andre nye forkortelser. Alligevel er der noget, der tyder på, at renskriften blev anvendt af Carl Nielsen ved opførelserne i sæsonerne efter 1922, idet for eksempel gongongen i tredje akt – en urne, som to husarer kommer bærende med sammen med Maskarademesteren (forklædt som Korporal Mors) og sætter på gulvet – første gang blev anvendt i 1925/26.⁵⁸ I teatrets renskrift er gongongen tilføjet med blyant i Carl Niensens hånd.⁵⁹

⁵⁵ Høeberg foretog tre forkortelser i anden og tredje akt; de to af Carl Niensens spring, som Høeberg ikke anvendte, er begge fra tredje akt.

⁵⁶ Det vil sige dem, der bevidst ikke er indføjet i kladden, men som forekommer i renskriften og i komponistens eget eksemplar af klaverpartituret.

⁵⁷ Det Kongelige Teaters Bibliotek, „Regie Protocol 2. Febr. 1896“, s. 196.

⁵⁸ Det Kongelige Teaters Bibliotek, „Regie Protocol 2. Febr. 1896“, s. 198: „En stor Jydepotte (hvor i en Gongon 17/11 1925)“. Vil det sige, at gongongen har været placeret i „urnen“ og ikke i orkestret?

⁵⁹ CNS 329a, tredje akt, s. 327. Ved nyindstuderingen i 1931/32 på Det Kongelige Teater under ledelse af Egisto Tango blev der tilsyneladende ikke foretaget nye spring eller slettet gamle spring. Til gengæld spilledes anden og tredje akt ud i et, formentlig efter Carl Niensens ønske. Klaverpartituret KT899.40 har tilsyneladende været anvendt ved indstuderingen til denne sæson. Hvis dette er rigtigt, har Høebergs spring fra 1922/23 også været anvendt i 1931. Man kan ikke udelukke, at Egisto Tango har søgt hjælp hos Carl Nielsen vedrørende de mange forskellige versioner af anvendte spring, der fremgår af teatrets materiale.

Göteborg 1930

Da *Maskarade* skulle opføres i Göteborg i 1930, henvendte teaterchef og regissør Karl Kinch sig til Carl Nielsen angående lån eller leje af materialet til operaen. Ifølge et brev fra komponisten til Kinch, dateret den 2. april 1930, kunne Det Kongelige Teaters materiale ikke bruges, og det var nødvendigt at få lavet nyt nodemateriale.⁶⁰ Af Kinchs takkebrev fremgår det, at Carl Nielsen også må have været i besiddelse af et personligt partitur, som Göteborg Operan kunne låne.⁶¹ Dette partitur sendtes senere til den norske dirigent Olav Kielland, der skulle lede opførelsen af *Maskarade* i Göteborg.⁶² Man kunne forestille sig, at det drejede sig om et eksemplar af det trykte klaverpartitur; men da Kielland senere henvendte sig til Carl Nielsen vedrørende spring i *Maskarade*, bemærkede han blandt andet:

„I orkesterpartituret er der utelatt noksaa meget av det som findes i klaveruttaget, men jeg gaar ut ifra at disse sprang er i overensstemmelse med Dine ønsker, hvorfor jeg har indrettet klaveruttaget efter partituret“.⁶³

Herefter gør Kielland opmærksom på, at „Peteheja“-sangen i tredje akt er forkortet på forskellig måde i partituret og i klaverpartituret og spørger derfor Carl Nielsen, hvilken forkortelse er den rigtige.⁶⁴ I et

⁶⁰ Göteborgs Stadsarkiv, „AB Göteborgs lyriska teater“, BI:15, brev fra Carl Nielsen til Karl Kinch, 2.4.1930: „Kære Carl Kinck! I stor Hast dette: Nyt Nodemateriale er nødvendigt, Theatrets her gaar ikke. Altsaa store Udgifter for mig.“ En tak skal rettes til arkivar Gun Schönbeck for at have sendt kopier af breve til og fra Carl Nielsen i Göteborgs Stadsarkiv. Der foreligger ingen henvendelse fra Göteborg blandt Det Kongelige Teaters korrespondance i Rigsarkivet vedrørende eventuel lån af *Maskarade*.

⁶¹ Göteborgs Stadsarkiv, „AB Göteborgs lyriska teater“, BI:15, brev fra Karl Kinch til Carl Nielsen, 8.4.1930: „Om Kielland under sommarens lopp skulle behöva partituret vill jag minnas att Du hade ett personligen som Du ville ställa till vårt förfogande.“

⁶² Göteborgs Stadsarkiv, „AB Göteborgs lyriska teater“, BI:16, brev fra Karl Kinch til Carl Nielsen, 14.5.1930: „Åberopande mitt brev till Dig av den 8 pto bleve jag Dig mycket tacksam om partituret kunde skickas till Olav Kielland, Möllebakken, Trondhjem, så att han kunde få börja studera i god tid.“

⁶³ Forfatterens kursivering; CNA IAb, brev fra Olav Kielland til Carl Nielsen, 19.9.1930.

⁶⁴ Ud fra det eksisterende materiale i Göteborg (Göteborg Operan) kan det udledes, at man valgte at stryge andet og tredje vers af „Peteheja“ sangen. I et brev (CNA IAd, 19.9.1930) til Carl Nielsen forklarer Kielland: „I magisterens 'petehej'-sang 3^{die}“

brev til en af Carl Niensens venner, Carl Johan Michaelsen, skriver Anne Marie Carl-Nielsen i 1937:

„Kjære Herr Direktør Michaelsen,

Der findes her et Partitur af Maskaraden med tysk dansk svensk Tekst, det er et Partitur der, saavidt jeg ved, var i Stockholm. Det er ikke haandskrevet, men en mekanisk Gjengivelse, som i sin Tid er udført i Tyskland, saavidt jeg ved i Hamburg.

I dette Exemplar er første Akt skreven med saavidt ses Komponistens egen Skrift, derimod ikke de andre Akter.

– Dette er rimeligvis altsaa en Kopi af Partituret som Teatret har og hvor de skriver I Akt er skreven af min Mand, de Andre Akter ikke“.⁶⁵

Det må være dette partitur, der blev anvendt i Göteborg (og ikke Stockholm som Anne Marie Carl-Nielsen skriver) og som kom istand efter fiaskoen med hensyn til kopieringen i Berlin. Partituret ville være yderst interessant at have, men det er desværre tilsyneladende gået tabt.⁶⁶

Da operaen i Göteborg havde økonomiske problemer, kan det tænkes, at de ganske få spring, der ikke stemmer overens med Carl Niensens, skyldtes presset til at spare og manglen på gode sangere.⁶⁷ Forkortelserne foretaget ved opførelserne i Göteborg kan rekonstrueres ud fra det eksisterende materiale, det vil sige regissørens eksemplar og vokalstemmerne, og disse 18 forkortelser svarer stort set til de spring, som Carl Nielsen angiver i kladden. Den senest bevarede version af *Maskarade* med forkortelser entydigt fra Carl Niensens hånd er således kladden, som han arbejdede med i 1922. Den mekaniske „Gjengivelse“ af *Maskarade*-partituret, som Anne Marie Carl-Nielsen nævner, men som nu tilsyneladende er gået tabt, kunne dog også have indeholdt den sidst reviderede version.

akt er i partituret ströket 4 vers, paa saa vis at det 7de i klaveruttaget er blit til det 3^{die} i partituret. Skal der altså bare være 5 vers istedetfor 9, eller skal 2^{det} vers i partituret repeteres tilräkkelig mange gange saa alle vers kommer med?“

⁶⁵ RA, „Det Kongelige Teaters Arkiv“, Korrespondance 1905-1930. XIV, køb og leje af stykker. b. Opera. Nr. 1320, kopi af brev 26.11.1937.

⁶⁶ Materialet (partituret samt stemmer) anvendt i Göteborg blev formentlig sendt tilbage til Carl Nielsen omkring maj-juni 1931, jf. CNA IAb, brev fra Olav Kielland til Carl Nielsen, dateret 1.6.1931; dette inkluderer ikke vokalsættet og regissørpartituret, som stadig findes i Göteborg.

⁶⁷ Dette antydes i de to breve mellem Kielland og Carl Nielsen, CNA IAb, 19.9.1930 og 1.6.1931.

Handwritten musical score for CNS 329a, Act 3, page 43. The score is written on multiple staves for various instruments including strings, woodwinds (Oboe, Clarinet), and brass. It features complex notation with many annotations, including "Poco meno", "B Dur Vorzeichen", "Oboi", and "Herstet Madrigal". A large "X" is drawn over the right side of the score, and the number "608" is written at the bottom left.

Illustration 2: CNS 329a, tredje akt, s. 43. Siden fra *Maskarade*-renskriften illustrerer, hvor kompliceret udredningen af de forskellige lag af forkortelser kan være. Følgende fortolkning er mulig: En af komponistens forkortelser (udeladelsen af de tre piger og madrigalen) fra sæsonen 1917/18 har medført en indklæbning af tre nye takter. Til sæsonen 1918/19 har Høeberg forkortet komponistens spring og tilføjet *Herstet Madrigal*; den nye forkortelse godkendte Carl Nielsen i sommeren 1922 („ja“), og samtidig har han formodentlig tilføjet *Poco meno*. Der til har Emil Telmányi tilføjet *B Dur Vorzeichen* og *Oboi* af hensyn til den påtænkte afskrivning i Tyskland i 1922. Men iflg. kladden underkendte komponisten tilsyneladende Høebergs forkortelse efteråret 1922. Alligevel må Høeberg have anvendt forkortelsen i sæsonerne 1922/23-25, idet han ved madrigalens begyndelse har tilføjet *Spilles*; dette er angivet ved henvisningen til s. 75, som er ændret til s. 68. Desværre fremgår det af Det Kongelige Teaters journalprotokol, at de tre piger og madrigalen var udeladt 1918-27. Altså ny fortolkning: *Herstet Madrigal* må være tilføjet af Hye-Knudsen. . .

På trods af at mange af kilderne har været i brug i perioden mellem premieren i 1906 og Carl Nielsens død (selv orkestermateriale, hvor meget af det stammer tilbage til premieren, anvendes stadigvæk på Det Kongelige Teater) og således indeholder en overordentlig stor mængde modstridende anmærkninger og oplysninger om forkortelser og revisioner, er det alligevel muligt at udrede de komplekse sæt af forkortelser, som Carl Nielsen og andre dirigenter anvendte. Hertil er det ikke nok kun at studere de musikalske kilder: Også korrespondancen mellem Carl Nielsen og andre (fx Röntgen og Beckman) samt teatrets regi- og journalprotokoller skal gennemgås og sammenholdes med de musikalske kilder.

De talrige revisioner og ændringer, som komponisten foretog gennem 25 år, gør, at operaen fra en musikfilologisk synsvinkel er ganske kompliceret og kan forekomme umulig at revidere. Man fristes til at konkludere, at alle musikfilologiske teorier og metoder kommer til kort, når det drejer sig om revisionen af Carl Nielsens populære opera. Således kan selv de mest overordnede revisionsstrategier medføre intrikate problemer, når de bliver overført til *Maskarade*. Som et eksempel kan nævnes problemer med opstillingen af et kildehierarki med en kladde, der ikke bare indeholder den første version af operaen før premieren, men sandsynligvis også den sidste version, som komponisten forestillede sig den i 1922. Partiturrenskriften, som har været anvendt på Det Kongelige Teater fra 1906 indtil den overgik til Det Kongelige Bibliotek i 1938, har været anvendt som dirigentpartitur og indeholder derfor antegninger lige fra Carl Nielsen over Georg Høeberg til Emil Telmányi, Johan Hye-Knudsen og Egisto Tango. Først når et entydigt kildehierarki kan opstilles og først når samtlige forkortelser er sat på plads, blandt andet ved en datering af dem og ved at genskabe deres indbyrdes forhold, kan man danne sig et overblik over operaen og hvilke af Carl Nielsens revisioner, der bør tages hensyn til.

SUMMARY

PETER HAUGE: *The Girl with the Deformed Back: Carl Nielsen's Cuts in the Opera, Masquerade*.

The article deals with the many different and complex versions of the cuts made by Nielsen in his popular opera, *Masquerade* (1906). From the première until his death in 1931, Nielsen, who compared the opera to a girl with a deformed back that needed care and treatment, worked on the opera changing and revising the cuts, discarding old ones, and adding new before returning to the earlier ones. When editing *Masquerade* for publication, all aspects concerning the cuts, for example, have to be considered in order to present the composer's final version of the opera. Examination of the four or five layers of cuts is, moreover, complicated by the fact that often Nielsen notated different versions in various sources at the same time: the fair copy (which, in addition to Nielsen's hand, also contains the hands of various conductors at the Royal Theatre); two piano scores (the composer's own and that of the Royal Theatre); the instrumental parts (which are still used); and furthermore in 1922 together with his son-in-law, Emil Telmányi, even the pencil draft was used. Thus from a music philological point of view the editing process becomes extremely difficult. Establishing a cogent source hierarchy for the complete opera is indeed problematic, since the draft, for instance, contains both the first version, which in fact was never performed, and the latest version dating from 1922.